

Lingua receptiva tussen verschillende taalvariëteiten in Nederland

Een onderzoek naar het gebruik van lingua receptiva tussen een Fries, een Limburger en een spreker van het Standaardnederlands.

Emma Bastiaansen
6446590

Bachelor scriptie
4 juli 2021

1^e begeleider: Dr. Anne-France Pinget
2^e begeleider: Prof. dr. Jan ten Thije

Samenvatting

In deze scriptie wordt onderzocht in hoeverre lingua receptiva gebruikt wordt tussen sprekers van verschillende taalvariëteiten in Nederland. Daarnaast wordt de effectiviteit van lingua receptiva tussen taalvariëteiten onderzocht. In Nederland is de norm dat sprekers van verschillende taalvariëteiten communiceren in de gemeenschappelijke standaardtaal. Deze studie onderzoekt of daarvan afgeweken kan worden door gebruik te maken van lingua receptiva. Hiervoor is een gespreksexperiment uitgevoerd naar aanleiding van de doolhoftaak uit Brees, Mak en ten Thije (2014). Sprekers van drie taalvariëteiten (Fries, Limburgs en Standaardnederlands) hebben aan dit experiment deelgenomen. De gesprekken zijn geanalyseerd op LaRa-afwijkingen waarbij geen gebruik werd gemaakt van lingua receptiva. De resultaten lieten LaRa-afwijkingen op lexicaal, fonologisch en morfologisch niveau zien. De lexicale LaRa-afwijkingen konden gezien worden als code-switches en bepaalde fonologische/morfologische LaRa-afwijkingen kunnen geïnterpreteerd worden als convergentie. Daarnaast bleek uit de resultaten dat lingua receptiva niet geheel effectief werkt, maar het wel als effectief ervaren wordt. Daarentegen werd lingua receptiva niet als een prettig communicatiemiddel ervaren. Meer onderzoek naar lingua receptiva is nodig binnen de context van één taalsituatie om uit te wijzen of deze manier van communiceren de norm kan worden in plaats van de uitzondering.

Inhoudsopgave

1. Inleiding.....	3
2. Theoretisch kader.....	4
2.1 Lingua receptiva.....	4
2.2 Taalvariëteiten in Nederland.....	5
2.2.1 Standaardnederlands	5
2.2.2. Fries.....	5
2.2.3. Limburgs	6
2.3 Hypothesen.....	6
2.3.1 Code-switching	6
2.3.2 Accommodatie	7
2.3.3 Effectiviteit.....	8
3. Methode	9
3.1 Taak.....	9
3.2 Procedure	9
3.3 Participanten.....	10
3.4 Beoordeling taalgebruik	10
3.5 Effectiviteit.....	11
3.5.1 Objectieve meting	11
3.5.2 Subjectieve meting.....	11
4. Resultaten	12
4.1 Taalgebruik.....	12
4.2 Effectiviteit.....	14
4.2.1 Objectieve meting	14
4.2.2 Subjectieve meting.....	14
5. Discussie	17
6. Conclusie	19
7. Bibliografie.....	20
Bijlage 1: Instructie participanten.....	22
Bijlage 2: Vragenlijsten.....	23
Bijlage 3: Tabel 7.....	27

1. Inleiding

In een radio-interview met *Focus* door Jacob de Vries laat Jan ten Thije een voorbeeld zien van lingua receptiva (afgekort LaRa) tussen een Limburger en een Fries. In drie minuten moeten ze een communicatieve taak uitvoeren en daarbij elk in hun eigen moedertaal blijven communiceren (LaRa toepassen). Het blijkt dat beide deelnemers elkaar begrijpen (De Vries, 2020). Hiermee demonstreert ten Thije het gebruik van lingua receptiva tussen twee taalvariëteiten. Tot nog toe is dit gebruik niet onderzocht. In deze scriptie wordt een exploratief experiment uitgevoerd waarbij sprekers van verschillende taalvariëteiten lingua receptiva toepassen. Als casus worden in dit onderzoek het Fries, Limburgs en Standaardnederlands onderzocht. De onderzoeksvragen die worden beantwoord zijn:

1. *In hoeverre wordt lingua receptiva gebruikt in de communicatie tussen sprekers van verschillende taalvariëteiten in Nederland?*
2. *Als lingua receptiva gebruikt wordt in de communicatie tussen sprekers van verschillende taalvariëteiten, hoe effectief is deze communicatie dan?*

Wetenschappelijk gezien is het relevant om te onderzoeken of lingua receptiva gebruikt kan worden tussen sprekers van verschillende taalvariëteiten en hoe hier in het vervolg onderzoek naar gedaan kan worden. In dit onderzoek wordt een eerste opzet gegeven voor verder onderzoek naar lingua receptiva binnen één taalsituatie.

Naast een focus op de mogelijkheid om lingua receptiva te gebruiken, kan onderzoek naar lingua receptiva en de toepassing ervan mogelijk de taalsituatie in Nederland veranderen. Op dit moment zijn de taalvariëteiten in Nederland aan het verdwijnen (Van den Berg & Van Oostendorp, 2012), en om deze variëteiten te behouden is het nodig dat ze meer gebruikt worden. Het spreken hiervan is echter niet in elke situatie geaccepteerd. Als blijkt dat lingua receptiva toegepast kan worden tussen sprekers van verschillende taalvariëteiten, biedt dit mogelijkheden om meer gebruik te maken van de variëteiten. Eerst moet echter onderzocht worden of lingua receptiva werkt, voordat onderzocht kan worden wat de rol van lingua receptiva kan zijn voor het behoud van taalvariëteiten.

2. Theoretisch kader

In dit hoofdstuk zal ten eerste het begrip ‘lingua receptiva’ toegelicht worden, inclusief eerder onderzoek naar de effectiviteit van deze communicatiemodus. Vervolgens worden de onderzoeksvragen benoemd. Daarna worden de taalvariëteiten uitgelicht die voor dit onderzoek van toepassing zijn. Tot slot volgen de hypothesen.

2.1 Lingua receptiva

Lingua receptiva is: “een vorm van communicatie waarin personen met een verschillende talige en culturele achtergrond elk hun eigen taal blijven spreken, maar voldoende receptieve vaardigheid in de taal van de ander hebben om deze in zijn of haar eigen taal te kunnen verstaan” (ten Thije, 2010, p. 54). LaRa berust op de aanname dat individuen receptief meertalig zijn. Receptieve meertaligheid is “een communicatiestrategie waarbij gesprekspartners communiceren in verschillende talen maar elkaar toch begrijpen zonder de hulp van een lingua franca” (Rehbein, ten Thije & Verschik, 2011, p. 248-249). Bij een lingua franca wordt gezocht naar een gemeenschappelijke taal waarin beide gesprekspartners aardig vaardig zijn (Blees, Mak & ten Thije, 2014). Bij receptieve meertaligheid wordt de nadruk juist gelegd op begrip tussen verschillende talen – zowel binnen dezelfde taalfamilies als tussen verschillende taalfamilies (ten Thije, 2018), en dit begrip wordt gerealiseerd door passieve vaardigheid in de taal van de ander (Sherkina-Lieber, 2020). Ten Thije (2018) stelt: “the mechanisms and competences contributing to mutual understanding in this constellation [receptieve meertaligheid] are described by the concept of lingua receptiva” (p. 24). Uitgangspunt is dat mensen kunnen kiezen in welke taal ze zich het beste kunnen uitdrukken, bijvoorbeeld in hun moedertaal (ten Thije, 2010).

Onderzoek naar lingua receptiva toetst vooral in welke gevallen LaRa effectief gebruikt kan worden. Zo liet Snijkers (2014) zien dat lingua receptiva werd ingezet aan de grens met Duitsland, specifiek het gebied dat aan Limburg grenst. In deze studie werden proefpersonen redelijk blootgesteld aan het Duits in hun dagelijks leven. Dit vergemakkelijkt het gebruik van lingua receptiva. Als deze blootstelling er niet is – en de vaardigheid in de taal van de ander lager is – dan werkt lingua receptiva minder goed als communicatiemiddel tussen Nederlanders en Duitsers (Blees, Mak & ten Thije, 2014; Schaller, 2013; Van Bracht, 2017). Naast vaardigheid speelt taalverwantschap een grote rol in het gebruik van LaRa. In onderzoek naar het gebruik van lingua receptiva bij niet-verwante talen (Russisch en Ests) bleek dat de participanten vaardigheden in hun eigen taal gebruikten om zo effectief middels LaRa te communiceren (Bahtina, ten Thije & Wijnen, 2013). Deze *common ground* is noodzakelijk bij minder verwante talen (Bahtina, ten Thije & Wijnen, 2013) en wordt bereikt wanneer gesprekspartners tot een gezamenlijke betekenis zijn gekomen van bepaalde concepten (Bahtina, ten Thije & Wijnen, 2013, p. 159). Bahtina, ten Thije & Wijnen (2013) concluderen dat deze *common ground* gerealiseerd kan worden door zogenoemde meta-communicatie hulpmiddelen te gebruiken. Hieronder vallen het onderhandelen over het doel van de interactie, individuele kennis over het uitvoeren van de interactie, en linguïstische elementen aanpassen om begrip te vergroten (Bahtina, ten Thije & Wijnen, 2013). Middels deze tactieken komt gedeeld begrip tot stand, zelfs als sprekers gelimiteerd zijn in hun linguïstische vaardigheden.

Dit onderzoek behandelt een aspect dat nog niet in de literatuur is behandeld, namelijk gebruik van lingua receptiva binnen één taalsituatie. De volgende onderzoeksvragen worden in dit onderzoek beantwoord:

1. *In hoeverre wordt lingua receptiva gebruikt in de communicatie tussen sprekers van verschillende taalvariëteiten in Nederland?*
2. *Als lingua receptiva gebruikt wordt in de communicatie tussen sprekers van verschillende taalvariëteiten, hoe effectief is deze communicatie dan?*

2.2 Taalvariëteiten in Nederland

Om het gebruik van lingua receptiva te toetsen is gekozen voor drie variëteiten die als casus dienen voor deze studie: Fries, Limburgs en Standaardnederlands – specifiek de variant die gesproken wordt in en rond Haarlem. Naast deze variëteiten kent Nederland nog vele andere regionale variëteiten die als dialect of regiotaal gezien worden, ook hierbij kan lingua receptiva onderzocht worden. In dit onderzoek is echter gekozen voor het Fries en het Limburgs aangezien deze regionale variëteiten het meest gesproken worden (Van Sterkenburg, 2009, p. 97), ze geografisch ver van elkaar afstaan zodat participanten geen kennis zullen hebben van de andere regionale variëteit en ze linguïstiek het meest van de Standaardtaal verschillen (Heeringa, 2004; Yao & Van Ours, 2018). De linguïstische afstand is gemeten met behulp van de Levenshteins afstand (Heeringa, 2004). Hiermee worden uitspraakverschillen gemeten tussen woorden waarbij het aantal aanpassingen aan een woord om het te veranderen (deletie, insertie, substitutie) de afstand representeert (Heeringa, 2004). Daarnaast behoren deze variëteiten bij een andere tak van de Germaanse taalfamilie (Gooskens & Heeringa, 2004; Harbert, 2006). Het Fries wordt ingedeeld bij de ‘West Germaanse Noordzee’ talen en het Nederlands (en daarmee ook het Limburgs) bij de ‘Frankische’ (specifiek: ‘laag Frankische’) talen (Harbert, 2006, p. 8).

2.2.1 Standaardnederlands

Lingua receptiva als communicatiestrategie is ongebruikelijk doordat de standaardtaal de norm is (Van den Berg & Van Oostendorp, 2012). Het Standaardnederlands is de variëteit van het Nederlands die door nagenoeg iedereen in Nederland gesproken wordt. Het is de gangbare taal op scholen, in het werkveld, en in communicatie tussen regio's (Van den Berg & Van Oostendorp, 2012). Het Standaardnederlands lijkt het meest op de taalvariëteit die wordt gesproken in de randstad, doordat de randstedelijke dialecten vervangen zijn door de standaardtaal (Auer, 2005; Van den Berg & Van Oostendorp, 2012). De Levenshteins afstand tussen de standaardtaal en het Haarlems is het kleinst (Heeringa, 2004), daardoor wordt het Haarlems in dit onderzoek gebruikt ter representatie van het Standaardnederlands.

Een standaardtaal kenmerkt zich doordat het (a) gebruikt wordt door sprekers van verschillende variëteiten, (b) wordt gezien als een prestigieuze (H-) variëteit en (c) gecodificeerd is (Auer, 2005). Verder wordt de standaardtaal algemeen gezien als de beste, meest nette variëteit van het Nederlands (Grondelaers & Van Hout, 2010; Grondelaers, Van Hout & Van Gent, 2019).

2.2.2. Fries

Het Fries heeft in Nederland de status van officiële taal en het is erkend door het Europees Handvest voor Regionale en Minderheidstalen. Hierbij heeft het Fries de hoogste status en dat houdt in dat de Friese overheid verplicht is om actief het gebruik van het Fries te promoten (Driessen, 2005). Voor dit onderzoek is geen rekening gehouden met de verschillende dialecten die het Fries kent en wordt gesproken van ‘het Fries’. Aangezien het Fries een officiële taal is kunnen inwoners van Friesland kiezen of ze het Fries of het Nederlands als hun eerste taal beschouwen, waarbij 60% van de inwoners aangeeft dat het Fries hun eerste taal is (Driessen, 2005). Ongeveer 75% van de inwoners van Friesland beheerst het Fries en er wordt op basisscholen ook lesgegeven over het Fries (en in het Fries; Driessen, 2005). Daarnaast kan het Fries gekozen worden als eindexamenvak op de middelbare school (Driessen, 2005). Hierdoor is het Fries geen taal die enkel in informele setting wordt gesproken, in alle domeinen kan het Fries vandaag de dag worden gebruikt (Van den Berg & Van Oostendorp, 2012). In praktijk gaat het echter vooral om informele communicatie.

Het Fries werd van oorsprong gezien als meer verwant aan het Engels dan aan het Nederlands (Gooskens & Heeringa, 2004). Op dit moment is de linguïstische afstand tussen het

Fries en het Engels juist groter geworden en de afstand tussen het Fries en het Nederlands kleiner door het intensieve taalcontact (Gooskens & Heeringa, 2004; Yilmaz et al., 2016)). Dit intensieve taalcontact heeft gezorgd voor een hoge mate aan cognates tussen het Fries en het Nederlands. Cognates zijn “translation equivalents with large spelling and/or sound similarities across languages” (Schepens et al., 2013, p. 1) en dragen bij aan een beter begrip tussen verschillende talen (Schepens et al., 2013). Cognates worden daarnaast sneller herkend door tweetalige sprekers (Kroll et al., 2012) en dragen ook daardoor bij aan betere communicatie.

2.2.3. Limburgs

Het Limburgs is net als het Fries erkend door het Europees Handvest voor Regionale en Minderheidstalen en wordt niet gezien als een dialect van het Nederlands, maar als een regiotaal. Hierbij heeft het een minder hoge erkenning dan het Fries en de Limburgse overheid is dan ook niet gebonden aan regels om de regionale taal te ondersteunen (Driessen, 2005). ‘Hét Limburgs’ bestaat feitelijk ook niet echt, “er zijn alleen de dialecten van nog kleinere gebieden [...] die min of meer op elkaar lijken” (Van den Berg & Van Oostendorp, 2012). Limburgers erkennen bijvoorbeeld het Maastrichts, maar in hun ogen bestaat er niet zoiets als ‘het Limburgs’. Wat Limburgs als dialect typeert is dat het geen dialect is voor enkel de onderklasse. Limburgs wordt gesproken in zowel formele als informele situaties, en kent een hoog sociaal prestige in de provincie (Driessen, 2005). Dit maakt dat het Limburgs veelvuldig gesproken wordt – ongeveer 75% van alle Limburgers spreekt Limburgs (Driessen, 2005) – en de dialectnivellering laag is (Hinskens, 2020).

Heeringa (2004) heeft met de Levenshteins afstand aangetoond dat het Limburgs meer verwant is aan het Standaardnederlands dan het Fries is aan het Standaardnederlands. Hierdoor delen het Limburgs en het Nederlands (net zoals bij het Fries het geval is) veel cognates. Dit maakt communicatie tussen sprekers van het Nederlands en het Limburgs makkelijker (Schepens et al., 2013), waardoor lingua receptiva toegepast kan worden.

2.3 Hypothesen

Binnen het kader van dit onderzoek waarin mensen verplicht lingua receptiva moeten gebruiken, kunnen sprekers daar niettemin van afwijken. Deze afwijkingen van de variëteit zullen LaRa-afwijkingen genoemd worden en kunnen op lexicaal niveau zijn of op fonologisch/morfologisch niveau. Op lexicaal niveau kunnen LaRa-afwijkingen geclassificeerd worden als code-switching. Op fonologisch en morfologisch niveau wordt gekeken naar de verhouding tussen variëteit en standaardtaal en of er dan sprake kan zijn van accommodatie.

2.3.1 Code-switching

Grosjean (1998) geeft de volgende definitie van code-switching: “A code-switch is a complete shift to the other language for a word, a phrase or a sentence” (p. 137). Het woord dat in de zin geplaatst wordt is verder niet geassimileerd aan de andere taal (Giesbers, 1989). Code-switching kan plaatsvinden tussen gespreksbeurten, binnen één gespreksbeurt en zelfs binnen één zin (Giesbers, 1989). Dit kan voorkomen in de spraak van een tweetalige waarbij deze persoon niet perfect tweetalig hoeft te zijn (Grosjean, 1998) en beide taalsystemen gelijk gebruikt kunnen worden.

Sprekers passen ten eerste code-switching toe om zichzelf duidelijker te maken, meertaligen kunnen de sterke kanten van elke taal gebruiken om de communicatie zo effectief en optimaal mogelijk te houden (Giesbers, 1989). Ten tweede kan een uiting verduidelijkt worden door een woord in een andere taalvariëteit te gebruiken, of “omdat equivalenten met eenzelfde zeggingskracht ontbreken” (Giesbers, 1989, p. 29). Ten derde wordt code-switching

gebruikt om de eigen identiteit te benadrukken. Voor code-switching is het nodig dat een spreker beide talen van elkaar gescheiden kan houden (Giesbers, 1989).

In dit onderzoek is de verwachting dat sprekers van verschillende taalvariëteiten gebruik zullen maken van code-switching aangezien zij het Standaardnederlands beheersen. Door woorden in het Nederlands te gebruiken, kunnen zij de communicatie bevorderen. De verwachting is dat dit zal plaatsvinden op lexicaal niveau en onbewust zal plaatsvinden door de hoge mate van interdependentie tussen de regionale variëteit en het Standaardnederlands (Giesbers, 1989). Een LaRa-afwijking waarbij geen sprake is van een cognate – en het woord dus geen herkenbaar equivalent heeft in het Nederlands – zal aangemerkt worden als een code-switch.

2.3.2 Accommodatie

LaRa-afwijkingen die op fonologisch of morfologisch niveau zijn, kunnen afhankelijk van de taal van de gesprekspartner onder accommodatie vallen. De Communication Accommodation Theory (CAT; Williams, 1999) stelt dat mensen hun spraak gaan aanpassen “als gevolg van situationele, persoonlijke of communicatieve variabelen” (p. 152). Dit kunnen ze doen door te convergeren (de spraak aanpassen naar die van de ander) of door te divergeren (het verschil in spraak benadrukken tussen henzelf en de ander). Een derde strategie is ‘maintenance’ waarbij iemand bij zijn eigen spreekstijl blijft, onafhankelijk van de gesprekspartner (Giles & Ogay, 2007). Williams (1999) beschrijft dat accommodatie een rol speelt bij ‘interpretatie strategieën’, waarbij de spraak wordt aangepast om zo begrijpelijker te zijn voor de gesprekspartner.

Als het doel is om de effectiviteit van de communicatie te verhogen, vindt er eerder convergentie plaats dan divergentie. Hierdoor wordt in deze studie de nadruk op convergentie gelegd. Giles en Ogay (2007) omschrijven convergentie als “a strategy whereby individuals adapt their communicative behaviors in terms of a wide range of linguistic (e.g., speech rate, accents), paralinguistic (e.g., pauses, utterance length), and nonverbal features (e.g., smiling, gazing) in such a way as to become more similar to their interlocutor’s behavior” (p. 295). Doordat sprekers zich op een tweetalig continuüm bevinden, vindt convergentie plaats op fonologisch/morfologisch niveau (Pardo, 2013). Convergentie kan weer opgedeeld worden in ‘upward’ en ‘downward’ convergentie. Bij ‘upward convergence’ accommodeert iemand naar de meer prestigieuze variëteit en bij ‘downward convergence’ wordt geaccommodeerd naar de minder prestigieuze variëteit (Giles & Ogay, 2007; Nilsson, 2015).

Accommodatie wordt daarnaast beïnvloed door sociale processen (Giles & Ogay, 2007), waarbij convergentie een socialere strategie is dan divergentie. Met accommodatie kan worden aangegeven bij welke sociale groep iemand hoort waarbij de relatie tussen groepen ook van invloed is op het taalgebruik. Aangezien deze studie over zowel lage als hoge variëteiten gaat, is dit sociale aspect van CAT zeer relevant. Van regionale variëteitsprekers wordt verwacht dat ze direct overgaan op de standaardtaal en zich dus ook meer aanpassen naar die standaard toe. Hierbij is sprake van ‘upward’ convergentie. De verwachting voor deze studie is dan ook dat er geconvergeerd zal worden naar de standaardtaal toe.

Een hoge mate van convergentie verlaagt daarnaast de afstand tussen standaardtaal en andere variëteiten (Mutsaers & Swanenberg, 2012). Door deze interdependentie is er sprake van cognates in de communicatie. Wanneer woorden dezelfde betekenis hebben in het Nederlands en de regionale variëteit, maar fonologisch of morfologisch niet herkenbaar zijn als zijnde de gesproken regionale variëteit, worden deze woorden gezien als cognates. Deze kunnen – afhankelijk van de gesprekspartner – weer gezien worden als accommodatie. Als dit richting het Standaardnederlands is, zal dit worden beschouwd als convergentie.

2.3.3 Effectiviteit

Op basis van de literatuur bleek *lingua receptiva* een effectief communicatiemiddel. In deze studie wordt onderzocht of dat ook het geval is tussen variëteiten. Om effectief te communiceren moeten gesprekspartners tot een gedeelde betekenis komen en eenzelfde situatiemodel creëren (Blees, Mak & ten Thije, 2014). Hierbij helpt het om informatie te herhalen. Zeker als de herhalingen bestaan uit cognates kan dit zorgen voor sneller begrip en daardoor effectievere communicatie (Blees, Mak & ten Thije, 2014). De verwachting is daarom dat communicatie door middel van *lingua receptiva* effectief is.

Verder is de verwachting dat *lingua receptiva* niet als prettig zal worden ervaren doordat de standaardtaal de norm is. Wanneer *lingua receptiva* niet prettig is, zal het niet – of minder – worden toegepast en wordt het dus niet gebruikt als effectief communicatiemiddel (Blees, Mak & ten Thije, 2014). Het wel of niet als prettig ervaren van *lingua receptiva* kan een voorspeller zijn van de effectiviteit. De motivatie van sprekers om *lingua receptiva* effectief toe te passen is afhankelijk van de perceptie van *lingua receptiva*.

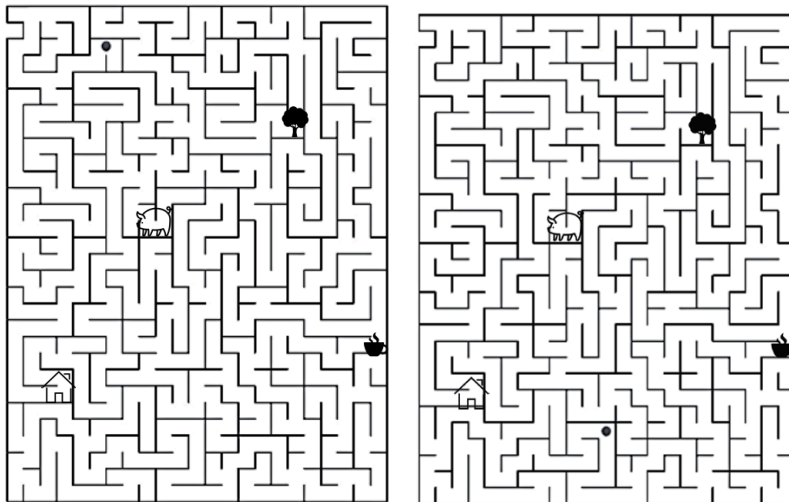
3. Methode

De onderzoeksvragen worden beantwoord door de uitvoering van een exploratief experiment. Hierbij hebben sprekers van verschillende taalvariëteiten een gesprek gevoerd in lingua receptiva terwijl ze een taak hebben uitgevoerd. De taak en procedure die gebruikt zijn worden in de volgende paragrafen uitgelegd. Daarna volgt informatie over de participanten. Tot slot worden de beoordeling van het taalgebruik en de effectiviteitsmetingen uitgelegd.

3.1 Taak

Om het gebruik van lingua receptiva te meten, hebben participanten een gesprek gevoerd tijdens het uitvoeren van een taak. Deze taak is gebaseerd op de doolhoftaak uit Blees, Mak en ten Thije (2014), maar aangepast naar deze specifieke context. De taak is gekozen omdat de communicatie hiermee objectief gemeten wordt en deze taak (of variaties erop) in verschillende onderzoeken naar lingua receptiva is gebruikt (Bahtina, ten Thije & Wijnen, 2013; Blees, Mak & ten Thije, 2014; Schaller, 2013; Van Bracht, 2017). Deze taak wordt als valide en betrouwbaar beoordeeld.

Voor dit onderzoek is het doolhof uit Blees, Mak en ten Thije (2014) enigszins aangepast. Om rijkere, spontanere spraak uit te lokken, zijn enkele symbolen toegevoegd (zie afbeelding 1). De taak hield in dat participanten (digitaal) een doolhof voor zich kregen met een stip die hun positie aangaf. Beide participanten zagen hetzelfde doolhof maar bevonden zich op een andere plek. De ene gesprekspartner ('gids') moest de ander ('volger') naar zijn of haar locatie toe leiden. De participanten konden het doolhof van hun gesprekspartner niet zien en moesten via gesproken communicatie in gespreksvorm achter elkaars positie komen. Daarnaast moesten ze de route (digitaal) uittekenen die de 'volger' aflegde om bij de locatie van de 'gids' te komen.

Afbeelding 1: Plattegrond A en B (aangepast naar voorbeeld van Blees, Mak en ten Thije, 2014, p. 180).

3.2 Procedure

De taak werd online via Microsoft Teams uitgevoerd. Participanten kregen voorafgaand alle instructies (zie bijlage 1) en de plattegrond van het doolhof via de mail. In de instructies werd expliciet vermeld dat participanten in hun eigen moedertaal (Fries, Limburgs, Standaardnederlands) moesten blijven spreken. Eerst kregen participanten de tijd om te wennen aan het gebruik van lingua receptiva door kort met elkaar te praten, daarna werd het experiment gestart. Het experiment duurde vijf minuten en werd opgenomen. Tijdens het gesprek moesten

participanten de route tekenen van de locatie van de ‘volger’ naar de locatie van de ‘gids’. Dit kon digitaal of op papier. Achteraf mailden de participanten hun getekende routes naar de onderzoeker. Na de uitvoering van de taak kregen participanten nog een korte (online) vragenlijst.

3.3 Participanten

Participanten voor dit onderzoek zijn sprekers van het Limburgs (N = 15, gemiddelde leeftijd = 36, SD = 13.40, 60% vrouw), Fries (N = 15, gemiddelde leeftijd = 42, SD = 13.52, 60% vrouw) en Standaardnederlands (Haarlems, N = 10, gemiddelde leeftijd = 30, SD = 16.84, 70% vrouw). Participanten hebben in tweetallen het gesprek gevoerd, hierbij zijn de volgende combinaties gemaakt: Fries-Limburgs, Fries-Standaardnederlands en Limburgs-Standaardnederlands. Deze zijn onder te verdelen in de volgende condities: conditie 1 waarbij twee regionale variëteitsprekers met elkaar communiceren (vanaf hier RVA1&RVA2 genoemd) en conditie 2 waarbij een regionale variëteitspreker met een spreker van het Standaardnederlands communiceert (vanaf hier RVA&ST genoemd).

Participanten zijn geëvalueerd als regionale variëteitspreker als ze in die taal zijn opgevoed en deze nog steeds veel gebruikten. Dit werd vooraf gecontroleerd door middel van contact met de onderzoeker en de eigen beoordeling middels de vragenlijst (op een schaal van één tot zeven). Uit de antwoorden op de vragenlijst bleek dat alle regionale variëteitsprekers zichzelf als vaardig in hun moedertaal beoordeelden (M= 6.43, SD = .568). Participanten behoorden bij de Standaardnederlandsprekers als ze in Haarlem en omgeving zijn opgegroeid. De bekendheid met de andere taalvariëteit is gemeten in de vragenlijst op een schaal van één tot zeven. Limburgers en Haarlemmers waren weinig bekend met het Fries (M = 2.90, SD = 1.483), en Friezen en Haarlemmers waren een beetje bekend met het Limburgs (M = 3.40, SD = 1.903). Deze scores zijn laag genoeg om geen invloed te vormen op de resultaten.

Participanten zijn geworven via sociale media oproepen uit de kenniskring van de onderzoeker en haar kennissen. De participanten zijn willekeurig aan een gesprekspartner gekoppeld op basis van beschikbaarheid voor het experiment. Hierbij is enigszins gelet op leeftijd. Mensen uit dezelfde leeftijdscategorie zullen zich beter bij elkaar op hun gemak voelen en hierdoor kan accommodatie sneller optreden (Giles & Ogay, 2007). Daarnaast werden participanten via een vooropgezet schema ingedeeld. Hierbij werden sprekers van dezelfde variëteit even vaak ingedeeld als ‘volger’ en als ‘gids’.

3.4 Beoordeling taalgebruik

Om te meten in hoeverre participanten de instructies op konden volgen zijn de opnames beluisterd door de onderzoeker en twee onafhankelijke beoordelaars. Zo werd op een exploratieve manier in kaart gebracht wat er gebeurde als er geen sprake was van lingua receptiva.

De beoordelaars waren moedertaalsprekers van de verschillende variëteiten – één voor het Limburgs en één voor het Fries. Deze beoordelaars zijn geen taalkundigen en zijn geïnstrueerd over de verschillende LaRa-afwijkingen. Aan de hand van cognates werd gediagnosticeerd of een participant op lexicaal, fonologisch of morfologisch niveau afweek van de te spreken variëteit. Daarbij werd aangegeven hoe vaak werd afgeweken. Één LaRa-afwijking kon meerdere keren voorkomen, maar elke keer als iets een LaRa-afwijking genoemd moest worden, werd dit bij het totaal opgeteld. De data is per minuut (tussen minuut nul en één, minuut één en twee enzovoort) beoordeeld zodat duidelijk kon worden of participanten juist meer of minder van LaRa afweken gedurende het experiment.

Onder lexicale LaRa-afwijkingen vielen alle woorden/zinsdelen/zinnen die geen equivalent (cognate) hadden met het Standaardnederlands. Als vastgesteld kon worden dat een woord geen cognate was en dus niet herkenbaar was als Nederlands woord, werd het als code-

switching benoemd. Hierbij telde een zinsdeel als één afwijking. Een voorbeeld van een lexicale LaRa-afwijking kan het Limburgse woord *tas* [tas] zijn voor een kop (als in: kop koffie).

Alle woorden die op het Nederlands leken maar fonologisch of morfologisch afweken van de variëteit, telden als cognates. Één klankverschil telde hierbij als één afwijking en herhalingen telden als losse LaRa-afwijking. Wanneer het Friese woord voor *omhoog* [ɔmfioy] niet uitgesproken werd als *omheech* [ɔmfex] werd dit als een fonologische LaRa-afwijking gezien. Een morfologische LaRa-afwijking is bijvoorbeeld *stukje* [stykjə] zeggen in plaats van *stukske* [stykskə].

3.5 Effectiviteit

3.5.1 Objectieve meting

De objectieve effectiviteit van de communicatie – gemeten via de doolhoftaak – werd beoordeeld door de getekende routes van beide gesprekspartners met elkaar te vergelijken. Er werd een score toegekend voor het correct verschaffen van bepaalde informatie. Zie hiervoor tabel 1 (naar Blees, Mak & ten Thije, 2014). Punten werden alleen toegekend als de locaties en routes precies gelijk waren op beide plattegronden. Wanneer beide sprekers een route hadden naar de ander toe, maar beide locaties verkeerd waren, kregen zij nul punten.

Tabel 1: Criteria voor de effectiviteitsscore (naar Blees, Mak & ten Thije, 2014, p. 182)

Stappen compleet	Effectiviteitsscore
Geen	0
De locatie van een spreker getekend op de plattegrond van de andere spreker	1
De locaties van beide sprekers getekend op de plattegronden van beide sprekers	2
De route tussen beide locaties getekend op de plattegrond van een spreker	3
De route tussen beide locaties getekend op de plattegronden van beide sprekers	4

3.5.2 Subjectieve meting

De subjectieve effectiviteit van de communicatie is gemeten door gebruik te maken van een vragenlijst waar de participant de deelname aan het experiment heeft geëvalueerd. De vragenlijst bevroeg de perceptie van de participanten over hun taalvaardigheid, blootstelling aan de andere gemeten taalvariëteit, en over de algemene toepassing van lingua receptiva. Dit werd middels zeven-punts Likertschalen bevraagd. De antwoorden zijn geanalyseerd met SPSS. Zie bijlage 2 voor de vragenlijsten.

4. Resultaten

4.1 Taalgebruik

In totaal zijn honderd minuten aan spraak (20 opgenomen gesprekken van 5 minuten) beoordeeld. Daarbij zijn 269 LaRa-afwijkingen geobserveerd. 33 van die afwijkingen waren lexicaal en geen cognates en werden gezien als code-switches. Hieronder vallen de voorbeelden in tabel 2. Geen enkele keer is een zinsdeel uit de variëteit vervangen door een Nederlands zinsdeel. Er was enkel sprake van woorden (niet-cognates) die gewisseld werden met de standaardtaal. Een bijzonder geval was een Friese spreker die het in gesprek met een Limburger niet meer over een *kopje koffie* had, maar over een *tas koffie*. Dit werd gezien als code-switching. Andersom sprak een Limburgse spreker van een *baarch* [ba:ry] in plaats van een *kuusj* [kyʃ] (varken). Een spreker van het Standaardnederlands sprak ook over een *baarchje* [ba:ryjə] in plaats van een varkentje. Dat was de enige keer dat een spreker van het Standaardnederlands afweek van zijn of haar moedertaal.

Tabel 2: Voorbeelden van lexicale afwijkingen (code-switches).¹

Conditie	Friese spreker		Limburgse spreker	
	Standaardtaal	Volgens variëteit	Standaardtaal	Volgens variëteit
RVA1&RVA2	Eigenlijk	Eins [ɛins]	Terug	Trök [tryk]
	Kijken	Sjen [ʃɛn]	Weg	Paad [pa:d]
	Helemaal	Hielendal [hi:lɛndal]	Kopje	Tas [tas]
	Proberen	Besykjen [bəsikjɔn]	Varken	Kuusj [kyʃ]
	Varken	Baarch [ba:ry]		
RVA&ST	Boven	Boppe [bɔpə]	Hoe	Wie [vi]
	Beneden	Ûnder [yndər]		
	Iets	Bytsje [bitɛjə]		
	Route	Paed [pa:d]		

In totaal werd 236 keer afgeweken van lingua receptiva op fonologisch (223 LaRa-afwijkingen) en morfologisch (13 LaRa-afwijkingen) niveau. Dit waren allen cognates. Een cognate kon ook op zowel fonologisch als morfologisch niveau afwijken. Een voorbeeld hiervan is *trepke* [trɛpkə] dat werd uitgesproken door een Fries als *trapje* [trapjə]. Een ander voorbeeld is *köpke* [kɔpkə] dat door een Limburger werd uitgesproken als *kopje* [kɔpjə]. Verder was er sprake van veel fonologische LaRa-afwijkingen. Hierbij zijn ook bepaalde zinsdelen niet volgens de variëteit uitgesproken. Een Limburger zei bijvoorbeeld: *helemaal naar onder* [heləma:l na:r ɔndər], en dat had moeten zijn: *hieëlemaol nar onger* [hi:ləmoa:l nar ɔŋər], dit telde als vier afwijkingen. Bij de Limburgse participanten viel op dat sprekers vaak *ja* [ja:] gebruikten waar dit eigenlijk *joa* [joa:] moest zijn. Elke keer dat dit gebeurde, werd dit weer als een LaRa-afwijking gezien. Voor meer voorbeelden van zowel fonologische als morfologische afwijkingen, zie tabel 3.

¹ Voor de spelling van de Friese woorden is gebruik gemaakt van oersethelp.nl en voor de spelling van de Limburgse woorden is limburgsewoordenboeken.nl gebruikt.

Tabel 3: Voorbeelden van fonologische en morfologische LaRa-afwijkingen (convergentie).¹

Conditie		Friese spreker		Limburgse spreker	
		Standaard-taal	Volgens variëteit	Standaard-taal	Volgens variëteit
RVA1& RVA2	Fonologisch	Geen	Gjin [ɣjn]	Wijsheid	Wiesheid [vɪshɛt]
		Recht	Rjocht [rjɔxt]	Bijna	Bienao [binə:]
		Omhoog	Omheech [ɔmfɛχ]	Omhoog	Òmhoeag [ɔmfuɑy]
		Toe	Ta [ta]	Doolhof	Doealhof [dualhɔf]
		Oost	East [ist]	Ja	Joa [joa:]
		Lastig	Lestich [lɛstriɣ]	Dood	Doead [duat]
	Richting	Rjochting [rjɔxtɪŋ]	Vijf	Vief [fif]	
RVA&ST		Twee	Twa [twa]	Kijken	Kieke [kikə]
		Vaarchje	Baarchje [ba:ryjə]	Bepalen	Bepoale [bɛpɔalə]
		Onder	Ûnder [yndər]	Gewoon	Gewuuen [ɣəvyn]
				Doolhof	Doealhof [dualhɔf]
			Ja	Joa [joa:]	
RVA1& RVA2	Morfologisch	Streepjes	Streepkes [strepkəs]	Stukje	Stökske [stykskə]
		Even	Efkes [ɛfkəs]		
RVA&ST		Hoek	Hoeke [fukə]	Jij	Du [dy]
				Streepje	Streepke [strepkə]
				Stukje	Stökske [stykskə]

De observaties laten 181 afwijkingen zien van lingua receptiva in gesprek tussen twee variëteitsprekers (RVA1&RVA2). Hiervan worden 33 LaRa-afwijkingen door de Friese participanten gemaakt en 148 door de Limburgse. Wanneer een variëteitspreker in gesprek is met iemand van het Standaardnederlands (RVA&ST), worden 88 afwijkingen geobserveerd. Hiervan zijn 22 afwijkingen gemaakt door de Friese en 66 door de Limburgse participanten. Verder zijn er in totaal 33 lexicale LaRa-afwijkingen gedetecteerd waarvan 18 in conditie 1 (RVA1&RVA2) en 15 in conditie 2 (RVA&ST). In conditie 1 werden 13 LaRa-afwijkingen gemaakt door Friese sprekers en 5 door Limburgse sprekers. In conditie 2 werden ook weer 13 afwijkingen geobserveerd bij de Friese sprekers en 2 bij de Limburgse. Daarnaast zijn in totaal 223 fonologische LaRa-afwijkingen geobserveerd waarvan 157 in conditie 1 (RVA1&RVA2) en 66 in conditie 2 (RVA&ST). In conditie 1 worden hierbij 18 LaRa-afwijkingen gemaakt door Friese participanten en 139 door Limburgse participanten. In conditie 2 zijn 8 LaRa-afwijkingen geobserveerd bij de Friezen en 58 bij de Limburgers. Tot slot zijn er in totaal 13 morfologische afwijkingen geobserveerd waarvan 6 in conditie 1 (RVA1&RVA2) en 7 in conditie 2 (RVA&ST). In conditie 1 werden 2 LaRa-afwijkingen gemaakt door de Friese sprekers en 4 door de Limburgse en in conditie 2 werd 1 LaRa-afwijking gemaakt door een

Fries en 6 werden gemaakt door een Limburgse participant. De aantallen LaRa-afwijkingen die zijn geobserveerd per conditie en per soort LaRa-afwijking zijn te zien in tabel 4.

Per minuut werd aangegeven hoe vaak een LaRa-afwijking voorkwam. De data toonde dat er echter niet meer of minder gebruik werd afgeweken van de regionale variëteiten gedurende het experiment.

Tabel 4: Aantallen geobserveerde LaRa-afwijkingen per conditie en per spreker.

	Conditie	Friese spreker	Limburgse spreker	Totaal
Algemeen	RVA1&RVA2	33	148	181
	RVA&ST	22	66	88
				269
Lexicaal	RVA1&RVA2	13	5	18
	RVA&ST	13	2	15
				33
Fonologisch	RVA1&RVA2	18	139	157
	RVA&ST	8	58	66
				223
Morfologisch	RVA1&RVA2	2	4	6
	RVA&ST	1	6	7
				13

4.2 Effectiviteit

4.2.1 Objectieve meting

De effectiviteit van de communicatie tijdens de objectieve taak kon een score krijgen van 0 tot 4. Deze scores staan beschreven in tabel 5. Er kon maximaal een score van vier gehaald worden op de taak. Twee regionale variëteitssprekers (RVA1&RVA2) scoorden even hoog als een regionale variëteitspreker en een standaardtaalspreker (RVA&ST). Binnen deze laatste conditie is een onderscheid gemaakt tussen de gesprekken tussen een standaardtaalspreker en een Fries (RVA1&ST) en een standaardtaalspreker en een Limburger (RVA2&ST).

Tabel 5: Beschrijving van de scores van de verschillende groepen op de objectieve meting

Conditie	N	M	SD	Subconditie	N	M	SD
RVA1&RVA2	10	1.80	1.398				
RVA&ST	10	1.80	1.619	RVA1&ST	5	1.40	1.949
				RVA2&ST	5	2.20	1.304

De condities verschillen niet van elkaar wat betreft de score op de objectieve taak. Een two-way ANOVA wees uit dat er geen significant verschil in scores is tussen de condities en de moedertaal van de spreker ($F(2, 17) = .343, p = .714$).

4.2.2 Subjectieve meting

Voor de analyse van de antwoorden op de vragenlijsten zijn dezelfde condities aangehouden als besproken in de methode. Een overzicht van de gemiddelde scores is te vinden in tabel 6. Voor elke vraag kon een maximumscore van zeven gehaald worden.

Om de verschillen tussen de groepen te onderzoeken zijn independent-samples t-testen uitgevoerd. Zowel conditie 1 (RVA1&RVA2) als conditie 2 (RVA&ST) was tevreden over het gebruik van lingua receptiva, hiertussen zat geen significant verschil ($t(38) = .932, p = .357$).

Conditie 1 (RVA1&RVA2) en 2 (RVA&ST) waren beiden tevreden over de mate waarin zij begrepen werden, zonder significant te verschillen ($t(38) = -1.696, p = .098$). Daarnaast was conditie 2 (RVA&ST) een beetje meer tevreden over de mate waarin zij hun gesprekspartner begrepen dan conditie 1 (RVA1&RVA2) maar dit verschil is niet significant ($t(38) = -1.032, p = .309$).

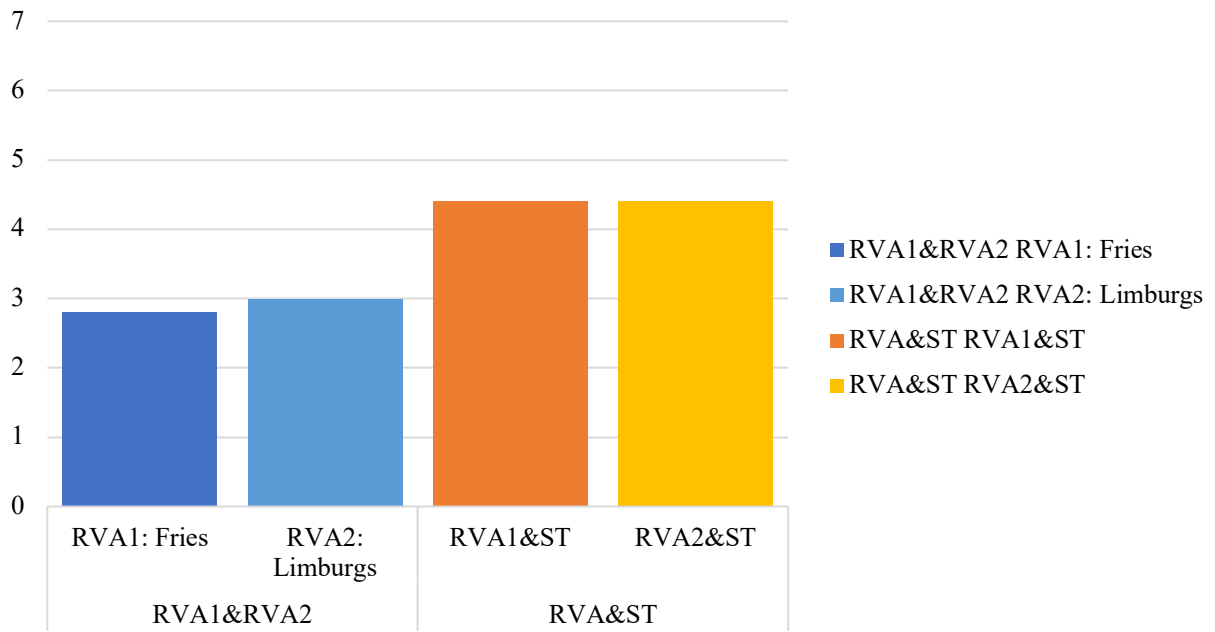
Sprekers uit beide condities vonden het niet lastig om hun moedertaal te blijven spreken, hiertussen zat geen significant verschil ($t(38) = .179, p = .859$). De scores voor de vraag of mensen het lastig vonden om in verschillende talen te spreken en luisteren, waren wat lager. Conditie 1 (RVA1&RVA2) vond dit niet significant lastiger dan conditie 2 (RVA&ST) ($t(38) = -.694, p = .492$). Sprekers uit conditie 1 (RVA1&RVA2) hadden iets meer moeite om in hun moedertaal te blijven spreken als hun gesprekspartner dit niet terugspreekte, dan sprekers uit conditie 2 (RVA&ST) maar ook dit verschil was niet significant ($t(28) = -1.838, p = .077$).

Alle participanten vonden het prettig om in hun moedertaal te communiceren, ook hier was geen significant verschil tussen beide condities ($t(28) = -.184, p = .855$). Tot slot vonden sprekers uit conditie 1 (RVA1&RVA2) het significant minder prettig om in hun moedertaal te spreken als hun gesprekspartner dat niet terugspreekte dan sprekers uit conditie 2 (RVA&ST) ($t(38) = -2.685, p = 0.011$). Zie hierbij grafiek 1.

De vergelijkingen van de scores op de vragenlijst tussen Friezen die in gesprek waren met een standaardtaalspreker (RVA1&ST) en Limburgers die in gesprek waren met een standaardtaalspreker (RVA2&ST) waren allen niet significant. Dit is te zien in tabel 7 (zie bijlage 3).

Tabel 6: Beschrijving van de scores op de vragenlijst per conditie.

Vraag	Conditie	N	M	SD
In hoeverre ben je tevreden over het gebruik van lingua receptiva?	RVA1&RVA2	20	6.15	.745
	RVA&ST	20	5.95	.605
In hoeverre ben je tevreden over de mate waarin je begrepen werd?	RVA1&RVA2	20	6.10	1.021
	RVA&ST	20	6.55	.859
In hoeverre ben je tevreden over de mate waarin je jouw gesprekspartner begreep?	RVA1&RVA2	20	5.58	1.137
	RVA&ST	20	6.20	1.005
Ik vond het lastig om mijn taal te blijven spreken.	RVA1&RVA2	20	5.25	1.682
	RVA&ST	20	5.15	1.843
Ik vond het lastig om in de ene taal te luisteren, en in de andere taal te spreken.	RVA1&RVA2	20	4.85	1.843
	RVA&ST	20	5.25	1.803
Ik kan vloeiend communiceren in het Limburgs/Fries met mensen die geen Limburgs/Fries spreken.	RVA1&RVA2	20	4.35	1.755
	RVA&ST	10	5.50	1.269
Ik vind het prettig om in het Limburgs/Fries te communiceren.	RVA1&RVA2	20	6.00	1.556
	RVA&ST	10	6.10	.994
Ik vind het niet prettig om met iemand in mijn moedertaal te communiceren die niet in diezelfde taal terugspreekt.	RVA1&RVA2	20	2.90*	1.714
	RVA&ST	20	4.40*	1.818

Grafiek 1: Score per conditie en subconditie voor de stelling: Ik vind het niet prettig om met iemand in mijn moedertaal te communiceren die niet in diezelfde taal terugspreekt.

5. Discussie

In dit onderzoek zijn twee vragen beantwoord met betrekking tot *lingua receptiva* tussen sprekers van verschillende taalvariëteiten. De eerste onderzoeksvraag ging over het gebruik van *lingua receptiva* en de tweede over de effectiviteit van *lingua receptiva*. Uit de resultaten van de eerste onderzoeksvraag is gebleken dat van honderd minuten aan gespreksopnames, maar 269 keer is afgeweken van *lingua receptiva*. Hiervan konden slechts 33 woorden geïdentificeerd worden als niet-cognates. De overige afwijkingen waren allen cognates en vielen daardoor onder fonologische en morfologische LaRa-afwijkingen. Deze exploratieve analyse heeft laten zien dat participanten *lingua receptiva* kunnen toepassen, maar dat af en toe afgeweken werd van de moedertaal.

Uit de aantallen geobserveerde LaRa-afwijkingen bleek dat Limburgers vaker LaRa-afwijkingen lieten zien dan Friezen. Dit verschil was vooral zichtbaar bij het aantal LaRa-afwijkingen op fonologisch niveau. Dit kan verklaard worden door de vele cognates die het Limburgs deelt met het Nederlands. Wanneer een cognate niet met Limburgse klanken werd uitgesproken, maar als Nederlands klonk, telde dit als LaRa-afwijking.

De vele cognates maakten het daarnaast erg lastig om de data goed te categoriseren. Alleen lexicale LaRa-afwijkingen konden met zekerheid als code-switches gezien worden. De fonologische en morfologische LaRa-afwijkingen kunnen geïnterpreteerd worden als convergentie. Dit kan aangenomen worden omdat de fonologische LaRa-afwijkingen door regionale variëteitsprekers allemaal richting het Standaardnederlands toe waren. Wanneer de gesprekspartner iemand uit Haarlem was, kunnen deze LaRa-afwijkingen gezien worden als convergentie. Daarnaast moet bij convergentie rekening gehouden worden met de status van de taal van de gesprekspartner (Giles & Ogay, 2007). Alle LaRa-afwijkingen waren richting het Standaardnederlands omdat de standaard de norm is bij communicatie tussen mensen uit verschillende regio's (Van den Berg & Van Oostendorp, 2012). Mogelijk is er niet geconvergeerd naar een andere regionale variëteit door de hoge status van het Standaardnederlands (Auer, 2005).

Ondanks dat er meer fonologische en morfologische LaRa-afwijkingen zijn geobserveerd dan lexicale LaRa-afwijkingen, kan niet gesteld worden dat er meer sprake is van convergentie. Hiervoor moet ook gecontroleerd worden voor de beweegredenen om te convergeren. Er waren namelijk meer fonologische LaRa-afwijkingen in conditie 1 (RVA1&RVA2) en aangezien in deze conditie de gesprekspartner in een andere regionale variëteit sprak, kan hier geen sprake zijn van convergentie naar het Standaardnederlands. Vervolgonderzoek kan uitwijzen of het hier alsnog om convergentie ging of dat er sprake zou kunnen zijn van een andere tactiek voor het bevorderen van de communicatie.

De analyse is erg interpretatief, vanwege de exploratieve aard en doordat er per regionale variëteit één beoordelaar was. In het vervolg kunnen meerdere beoordelaars gebruikt worden voor de analyse, en bij voorkeur beoordelaars die bekend zijn met variëteiten uit andere gebieden (bijvoorbeeld een beoordelaar voor Midden- en een voor Zuid-Limburg). De beoordelaar van het Limburgs gaf namelijk aan dat de grote variatie binnen het Limburgs de categorisatie extra bemoeilijkte. Een andere optie is om participanten zelf de opname terug te laten luisteren zodat zij kunnen aangeven of de uitspraak bij hun variëteit past of niet. Wat daarnaast nog kan bijdragen aan de categorisatie van de data, zijn transcripten die voor meer duidelijkheid kunnen zorgen.

De tweede onderzoeksvraag ging over de effectiviteit van het gebruik van *lingua receptiva* tussen sprekers van verschillende taalvariëteiten. Ten eerste heeft de communicatie tijdens de objectieve taak uitgewezen dat *lingua receptiva* niet effectief was volgens de scoring van die taak. Participanten hadden moeite met voltooiing van de taak zoals geïnstrueerd. De scores op deze taak waren niet heel hoog, terwijl uit observaties bleek dat mensen elkaar wel konden begrijpen. Deze lage scores kunnen echter komen doordat de taak te lastig was, of dat

mensen de instructies onvoldoende begrepen. Sommigen hadden de taak wellicht beter uitgevoerd als ze langer de tijd hadden gekregen. Om te controleren of de scores aan het gebruik van lingua receptiva lagen, kan een controlegroep worden toegevoegd waarbij sprekers de taak in het Standaardnederlands mogen uitvoeren. Om te controleren of de moeilijkheid van de taak een rol speelt, zou bij vervolgonderzoek een andere taak aangeboden moeten worden.

Ten tweede bleek uit de evaluatie-antwoorden op de vragenlijst dat sprekers tevreden waren over de effectiviteit van lingua receptiva en de mate van begrip (zowel hoeveel zij begrepen werden als de ander hen begreep). Het werd als lastiger ervaren om de moedertaal te blijven spreken, en ook vond men het moeilijk om in twee verschillende talen te luisteren en te spreken. In de situatie waarbij twee regionale variëteitsprekers (RVA1&RVA2) met elkaar in gesprek waren, was dit meer het geval dan wanneer een regionale variëteitspreker sprak met een standaardtaalspreker (RVA&ST). Dit verschilde echter niet significant. Sprekers in conditie 1 (RVA1&RVA2) vonden het lastiger om vloeiend te blijven communiceren met iemand die niet hun moedertaal terugsprak, maar ook dit verschil met conditie 2 (RVA&ST) was niet significant.

Afgezien van de perceptie van de effectiviteit, is ook het wel of niet als prettig ervaren van lingua receptiva bevraagd. Elke spreker gaf aan het prettig te vinden om in de eigen moedertaal te spreken. Als dit in alle gespreksituaties het geval was, zou lingua receptiva een goed communicatiemiddel zijn. Wanneer de gesprekspartner echter in een andere taal terugspreekt, wordt het spreken van de moedertaal als veel minder prettig ervaren. Regionale variëteitsprekers die in gesprek waren met iemand van een andere regionale variëteit (RVA1&RVA2) ervaarden lingua receptiva als significant minder prettig dan regionale variëteitsprekers die in gesprek waren met een spreker van het Standaardnederlands (RVA&ST). Dit kan komen door de bekendheid die regionale variëteitsprekers hebben met het Standaardnederlands, maar niet met een andere regionale variëteit. Doordat lingua receptiva niet als prettig wordt ervaren, is de kans klein dat het toegepast wordt. Hierdoor kan lingua receptiva niet ingezet worden als effectief communicatiemiddel, ondanks dat mensen elkaar wel begrijpen middels lingua receptiva.

Dit onderzoek heeft een eerste opzet gegeven voor onderzoek naar lingua receptiva binnen één taalsituatie. Al met al heeft de exploratieve beoordeling van het taalgebruik van de participanten uitgewezen dat de categorisatie van het taalgebruik bemoeilijkt werd door de interdependentie tussen de variëteiten. Ter diagnose van verschillende LaRa-afwijkingen zijn in deze studie cognates ingedeeld in de categorieën lexicaal, fonologisch en morfologisch. Meer onderzoek kan uitwijzen of deze indeling bruikbaar is voor onderzoek naar lingua receptiva tussen verschillende taalvariëteiten. Het verwantschap tussen de variëteiten roept daarnaast de vraag op of nog gesproken kan worden van lingua receptiva wanneer talen zoveel cognates kennen die het begrip verbeteren (Bahtina, ten Thije & Wijnen, 2013; Schepens et al., 2013). Bij de niet-cognates werd common ground gerealiseerd door het begrip nader toe te lichten (bijvoorbeeld dat een *kuusj* [kyʃ] een flapoor [flapɔ:r] en een krulstaart [krɔlstɛrt] heeft). Daarnaast wordt common ground gerealiseerd door aanpassing van linguïstische elementen (Bahtina, ten Thije & Wijnen, 2013). Accommodatie kan dus de communicatie verbeteren.

Vervolgonderzoek kan minder exploratief te werk gaan door meer beoordelaars in te schakelen waardoor de categorisatie minder interpretatief is. Verder kan vervolgonderzoek een andere casus nemen om LaRa te onderzoeken, bijvoorbeeld regionale variëteiten die meer verwant zijn aan elkaar. Daarnaast kan de relatie met het Standaardnederlands dieper onderzocht worden, met name de bijdrage hiervan aan effectieve communicatie middels lingua receptiva. Volgens de uitkomsten van deze studie lijkt het mogelijk om lingua receptiva in te zetten als gebruikelijker communicatiemiddel waardoor eventueel het aandeel van lingua receptiva aan dialectherstel onderzocht kan worden. Hiervoor moeten de attitudes ten opzichte van de regionale variëteiten en de standaardvariëteit uitgebreider onderzocht worden.

6. Conclusie

In deze studie is exploratief onderzoek gedaan naar het gebruik en de effectiviteit van lingua receptiva bij sprekers van verschillende taalvariëteiten. Lingua receptiva kon worden gebruikt tussen sprekers van het Fries, Limburgs en Standaardnederlands. Participanten spraken echter niet continu de eigen moedertaal, af en toe waren invloeden van het Standaardnederlands hoorbaar. Daarnaast is de effectiviteit van lingua receptiva onderzocht middels een objectieve en subjectieve meting. De objectieve meting liet niet zien dat lingua receptiva effectief werkt maar de participanten hebben lingua receptiva daarentegen wel als effectief ervaren. Naast percepties van de effectiviteit van lingua receptiva, blijkt uit de percepties van lingua receptiva in het algemeen dat mensen hier gebruik van kunnen maken, maar dit gebruik niet als prettig ervaren.

Vervolgstudies kunnen minder van exploratieve aard zijn waardoor er meer grip kan komen op de toepassing van lingua receptiva tussen verschillende taalvariëteiten.

7. Bibliografie

- Auer, P. (2005). Europe's sociolinguistic unity, or: A typology of European dialect/standard constellations. In N. Delbecq, J. Auwera & D. Geeraerts (Reds.), *Perspectives on Variation* (pp. 7-42). Berlijn, New York: De Gruyter Mouton. doi.10.1515/9783110909579.7
- Bahtina, D., ten Thije, J. D., & Wijnen, F. (2013). Combining cognitive and interactive approaches to lingua receptiva. *International Journal of Multilingualism*, 10(2), 159-180. doi.10.1080/14790718.2013.789521.
- Blees, G. J., Mak, W. M., & ten Thije, J. D. (2014). English as a lingua franca versus lingua receptiva in problem-solving conversations between Dutch and German students. *Applied Linguistics Review*, 5(1), 173–193. doi.10.1515/applirev-2014-0008.
- De Vries, J. (Host). (2020, 29 mei). Ik spreek Nederlands, ik luister Duits. [Audio podcastaflevering]. In *Focus Wetenschap*. NPO Radio 1. <https://www.nporadio1.nl/podcasts/dekennisvannu/7298-ik-spreek-nederlands-ik-luister-duits>.
- Driessen, G. (2005). In Dutch? Usage of Dutch Regional Languages and Dialects. *Language, Culture and Curriculum*, 18(3), 271–285. doi.10.1080/07908310508668747.
- Fryske Oersethelp — eenvoudig vertalen van Fries naar Nederlands en omgekeerd*. (z.d.). Geraadpleegd op 25 juni 2021, van <https://www.oersethelp.nl/>.
- Giesbers, H. W. M. (1989). *Code-switching tussen dialect en standaardtaal* (1ste ed.). Amsterdam, Nederland: P.J. Meertens-Instituut voor Dialectologie, Volkskunde en Naamkunde.
- Giles, H., & Ogay, T. (2007). Communication Accommodation Theory. In B. B. Whaley & W. Samter (Reds.), *Explaining communication: Contemporary theories and exemplars* (pp. 293-310). Mahwah, Verenigde Staten: Lawrence Erlbaum.
- Gooskens, C., & Heeringa, W. (2004). The position of Frisian in the Germanic language area. In C. S. Gooskens, D. G. Gilbers, M. J. Schreuder, & N. Knevel (Reds.), *On the boundaries of phonology and phonetics* (pp. 61–87). Groningen, Nederland: Department of Linguistics.
- Grondelaers, S., & van Hout, R. (2010). Is standard Dutch with a regional accent standard or not? Evidence from native speakers' attitudes. *Language Variation and Change*, 22(2), 221-239. doi.10.1017/S0954394510000086.
- Grondelaers, S., van Hout, R., & van Gent, P. (2019). Re-evaluating the Prestige of Regional Accents in Netherlandic Standard Dutch: The Role of Accent Strength and Speaker Gender. *Journal of Language and Social Psychology*, 38(2), 215–236. doi.10.1177/0261927x18810730.
- Grosjean, F. (1998). Studying bilinguals: Methodological and conceptual issues. *Bilingualism (Cambridge, England)*, 1(2), 131-149. doi.10.1017/S136672899800025X.
- Hamans, C. (2019). Umlaut in a Dutch Dialect. In H. Hulst & N. Smith (Reds.), *Advances in Nonlinear Phonology* (pp. 381-396). Berlin, Boston: De Gruyter Mouton. doi.10.1515/9783110869194-020
- Harbert, W. (2006). *The Germanic Languages*. Cambridge, Verenigd Koninkrijk: Cambridge University Press.
- Heeringa, W. J. (2004). *Measuring dialect pronunciation differences using Levenshtein distance* [Proefschrift, Universiteit Groningen]. Universiteitsbibliotheek. <https://ap.lc/27jh1>.
- Hinskens, F. L. M. P. (2020). Surviving Limburg and Hollandic dialect features and what they have in common. In M. Cerruti & S. Tsiplakou (Reds.), *Intermediate Language Varieties: Koinai and regional standards in Europe* (Studies in Language Variation ed., Vol. 24, pp. 55–78). Amsterdam, Nederland: John Benjamins Publishing.

- Kroll, J. F., Dussias, P. E., Bogulski, C. A., & Kroff, J. R. V. (2012). Juggling Two Languages in One Mind: What Bilinguals Tell Us About Language Processing and its Consequences for Cognition. *Psychology of Learning and Motivation*, 56, 229–262. doi.10.1016/b978-0-12-394393-4.00007-8.
- Limburgse [gesproken] woordenboeken*. (z.d.). Geraadpleegd op 25 juni 2021, van <http://limburgsewoordenboeken.nl/woordenboeken.php>.
- Meyerhoff, M. (2011). *Introducing Sociolinguistics* (2de ed.). Abingdon, Verenigd Koninkrijk: Taylor & Francis.
- Nilsson, J. (2015). Dialect accommodation in interaction: Explaining dialect change and stability. *Language & Communication*, 41, 6–16. doi.10.1016/j.langcom.2014.10.008.
- Pardo, J. S. (2013). Measuring phonetic convergence in speech production. *Frontiers in Psychology*, 4(559), 1–5. doi.10.3389/fpsyg.2013.00559.
- Rehbein, J., ten Thije, J. D., & Verschik, A. (2011). Lingua receptiva (LaRa) – remarks on the quintessence of receptive multilingualism. *International Journal of Bilingualism*, 16(3), 248–264. doi.10.1177/1367006911426466.
- Schaller, L. (2013). *Asymmetrie in lingua receptiva* (Masterscriptie). Geraadpleegd van <http://dspace.library.uu.nl/handle/1874/281821>.
- Schepens, J., Dijkstra, T., Grootjen, F., & Van Heuven, W. J. B. (2013). Cross-Language Distributions of High Frequency and Phonetically Similar Cognates. *PLoS ONE*, 8(5), e63006. doi.10.1371/journal.pone.0063006.
- Sherkina-Lieber, M. (2020). A classification of receptive bilinguals. *Mental representations in receptive multilingualism*, 10(3), 412–440. doi.10.1075/lab.17080.she.
- Snijkers, L. (2014). *Grensoverschrijdende communicatie in Zuid-Limburg* (Masterscriptie). Geraadpleegd van <http://dspace.library.uu.nl/handle/1874/292766>.
- Swanenberg, J., & Mutsaers, P. (2012). Super-diversity at the margins? Youth language in North Brabant, The Netherlands. *Sociolinguistic Studies*, 6(1), 65–89. doi.10.1558/sols.v6i1.65.
- Ten Thije, J.D. (2010). Lingua receptiva als bouwsteen voor de transnationale neerlandistiek. *Internationale Neerlandistiek*, 48 (4), 54-63. doi.10.5117/ivn2010.4.tent.
- Ten Thije, J. D. (2018). Receptive Multilingualism. In D. Singleton & L. Aronin (Eds.), *Twelve Lectures on Multilingualism* (pp. 329–364). Bristol, Verenigd Koninkrijk: Multilingual Matters.
- Van Bracht, N. (2017). *Metacommunicatie in meertalige, probleemoplossende gesprekken* (Masterscriptie). Geraadpleegd van <http://dspace.library.uu.nl/handle/1874/354186>.
- Van den Berg, R., & Van Oostendorp, M. (2012). *Dat is andere taal!* Houten, Nederland: Spectrum.
- Van Sterkenburg, P. (2009). *Dialectgebruik* [Kaart]. Geraadpleegd van https://www.meertens.knaw.nl/kaartenbank/bank/kaart_details/14838.
- Williams, A. (1999). Communication accommodation theory and miscommunication: Issues of awareness and communication dilemmas. *International Journal of Applied Linguistics*, 9(2), 151-165. doi.10.1111/j.1473-4192.1999.tb00169.x.
- Yao, Y., & Van Ours, J. C. (2018). Daily dialect-speaking and wages among native Dutch speakers. *Empirica*, 46(4), 653–668. doi.10.1007/s10663-018-9420-z.
- Yilmaz, E., Heuvel, H., Dijkstra, J., Velde, H., Kampstra, F., Algra, J., & Van Leeuwen, D. A. (2016). Open Source Speech and Language Resources for Frisian. *Proceedings of Interspeech 2016*, 1536-1540.

Bijlage 1: Instructie participanten

Instructie gids

Beste Participant,

Tijdens dit hele experiment is het de bedoeling dat je in je eigen moedertaal blijft praten.

Je ziet straks een doolhof (plattegrond A) en een stip waar jij je bevindt. Je gesprekspartner ziet hetzelfde doolhof maar bevindt zich op een andere plek.

Jouw gesprekspartner is de weg kwijt maar jullie hebben samen afgesproken. Het is dus de bedoeling dat jullie van elkaar weten waar jullie je bevinden en dat jouw gesprekspartner naar je toe kan komen. Leidt jouw gesprekspartner ook zo snel mogelijk naar jou toe want jullie hebben elkaar enorm gemist.

Open de plattegrond met een programma waarin je kan tekenen. Het is de bedoeling dat je kan aangeven waar jouw gesprekspartner is en welke route hij/zij moet lopen om bij jou te komen.

Op het moment dat het experiment gaat beginnen, kun je via de link naar Microsoft Teams gaan. Jullie krijgen dan tijd om te oefenen met lingua receptiva. Als iedereen zijn/haar plattegrond voor zich heeft, zal het onderzoek gestart worden.

Let op! Spreek alleen in je eigen moedertaal!

Sla jouw route na afloop op en stuur het via mail naar de onderzoeker.

Bedankt en succes!

Instructie volger

Beste Participant,

Tijdens dit hele experiment is het de bedoeling dat je in je eigen moedertaal blijft praten.

Je ziet straks een doolhof (plattegrond B) en een stip waar jij je bevindt. Je gesprekspartner ziet hetzelfde doolhof maar bevindt zich op een andere plek.

Jij bent de weg kwijt maar je hebt samen met je gesprekspartner afgesproken. Diegene is al op de afgesproken plek. Het is dus de bedoeling dat jullie van elkaar weten waar jullie je bevinden en dat jij naar je gesprekspartner toe gaat. Probeer dit zo snel mogelijk te doen want jullie hebben elkaar enorm gemist.

Open de plattegrond met een programma waarin je kan tekenen. Het is de bedoeling dat je kan aangeven waar jouw gesprekspartner is en welke route hij/zij moet lopen om bij jou te komen.

Op het moment dat het experiment gaat beginnen, kun je via de link naar Microsoft Teams gaan. Jullie krijgen dan tijd om te oefenen met lingua receptiva. Als iedereen zijn/haar plattegrond voor zich heeft, zal het onderzoek gestart worden.

Let op! Spreek alleen in je eigen moedertaal!

Bijlage 2: Vragenlijsten

Deze vragenlijst is onderdeel van het onderzoek naar lingua receptiva bij verschillende taalvariëteiten in Nederland. De vragenlijst zal ongeveer vijf minuten duren. Alvast bedankt voor de medewerking.

Vragenlijst Fries:

Persoonlijke gegevens:

Naam: _____

Leeftijd: _____

Geslacht:

- Man
- Vrouw
- Anders

Geboorteplaats: _____

Huidige woonplaats: _____

Experiment:

In hoeverre ben je tevreden over...

Het gebruik van lingua receptiva?

Niet tevreden Heel erg tevreden
1 2 3 4 5 6 7

De mate waarin je begrepen werd?

Niet tevreden Heel erg tevreden
1 2 3 4 5 6 7

De mate waarin je jouw gesprekspartner begreep?

Niet tevreden Heel erg tevreden
1 2 3 4 5 6 7

In hoeverre ben je het eens met de volgende stellingen:

Ik vond het lastig om mijn taal te blijven spreken.

Helemaal niet eens Helemaal eens
1 2 3 4 5 6 7

Ik vond het lastig om in de ene taal te luisteren, en in de andere taal te spreken.

Helemaal niet eens Helemaal eens
1 2 3 4 5 6 7

Heb je andere opmerkingen over deze manier van communiceren?

(Open vraag)

Algemeen:

Hoe goed vind je zelf dat je jouw moedertaal beheerst?

Niet goed Heel erg goed
1 2 3 4 5 6 7

Welke taal sprak jouw gesprekspartner?

→ Als Standaardnederlands geselecteerd is door naar vraag: In hoeverre ben je het eens met de volgende stellingen

- Limburgs
- Standaardnederlands

In welke mate ben je bekend met het Limburgs?

Niet bekend Heel erg bekend
 1 2 3 4 5 6 7

In hoeverre ben je het eens met de volgende stellingen:

Ik kan vloeiend communiceren in het Fries met mensen die geen Fries spreken.

Helemaal niet eens Helemaal eens
 1 2 3 4 5 6 7

Ik vind het prettig om in het Fries te communiceren.

Helemaal niet eens Helemaal eens
 1 2 3 4 5 6 7

Ik vind het niet prettig om in het Fries met iemand te communiceren die geen Fries terugspreekt.

Helemaal niet eens Helemaal eens
 1 2 3 4 5 6 7

Vragenlijst Limburgs:

Persoonlijke gegevens:

Naam: _____

Leeftijd: _____

Geslacht:

- Man
- Vrouw
- Anders

Geboorteplaats: _____

Huidige woonplaats: _____

Experiment:

In hoeverre ben je tevreden over...

Het gebruik van lingua receptiva?

Niet tevreden Heel erg tevreden
 1 2 3 4 5 6 7

De mate waarin je begrepen werd?

Niet tevreden Heel erg tevreden
 1 2 3 4 5 6 7

De mate waarin je jouw gesprekspartner begreep?

Niet tevreden Heel erg tevreden
 1 2 3 4 5 6 7

In hoeverre ben je het eens met de volgende stellingen:

Ik vond het lastig om mijn taal te blijven spreken.

Helemaal niet eens Helemaal eens
 1 2 3 4 5 6 7

Ik vond het lastig om in de ene taal te luisteren, en in de andere taal te spreken.

Helemaal niet eens Helemaal eens

1 2 3 4 5 6 7

Heb je andere opmerkingen over deze manier van communiceren?

(Open vraag)

Algemeen:

Hoe goed vind je zelf dat je jouw moedertaal beheerst?

Niet goed Heel erg goed

1 2 3 4 5 6 7

Welke taal sprak jouw gesprekspartner?

→ Als Standaardnederlands geselecteerd is door naar vraag: In hoeverre ben je het eens met de volgende stellingen

- Fries
- Standaardnederlands

In welke mate ben je bekend met het Fries?

Niet bekend Heel erg bekend

1 2 3 4 5 6 7

In hoeverre ben je het eens met de volgende stellingen:

Ik kan vloeiend communiceren in het Limburgs met mensen die geen Limburgs spreken.

Helemaal niet eens Helemaal eens

1 2 3 4 5 6 7

Ik vind het prettig om in het Limburgs te communiceren.

Helemaal niet eens Helemaal eens

1 2 3 4 5 6 7

Ik vind het niet prettig om in het Limburgs met iemand te communiceren die geen Limburgs terugspreekt.

Helemaal niet eens Helemaal eens

1 2 3 4 5 6 7

Vragenlijst Haarlem:

Persoonlijke gegevens:

Naam: _____

Leeftijd: _____

Geslacht:

- Man
- Vrouw
- Anders

Geboorteplaats: _____

Huidige woonplaats: _____

Experiment:

In hoeverre ben je tevreden over...

Het gebruik van lingua receptiva?

Niet tevreden Heel erg tevreden
1 2 3 4 5 6 7

De mate waarin je begrepen werd?

Niet tevreden Heel erg tevreden
1 2 3 4 5 6 7

De mate waarin je jouw gesprekspartner begreep?

Niet tevreden Heel erg tevreden
1 2 3 4 5 6 7

In hoeverre ben je het eens met de volgende stellingen:

Ik vond het lastig om mijn taal te blijven spreken.

Helemaal niet eens Helemaal eens
1 2 3 4 5 6 7

Ik vond het lastig om in de ene taal te luisteren, en in de andere taal te spreken.

Helemaal niet eens Helemaal eens
1 2 3 4 5 6 7

Heb je andere opmerkingen over deze manier van communiceren?
(Open vraag)

Algemeen:

In welke mate ben je bekend met het Fries?

Niet bekend Heel erg bekend
1 2 3 4 5 6 7

In welke mate ben je bekend met het Limburgs?

Niet bekend Heel erg bekend
1 2 3 4 5 6 7

In hoeverre ben je het eens met de volgende stelling:

Ik vind het niet prettig om met iemand in het Standaardnederlands te communiceren die niet in diezelfde taal terugspreekt.

Helemaal niet eens Helemaal eens
1 2 3 4 5 6 7

Bijlage 3: Tabel 7

Tabel 7: Beschrijving van de scores op de vragenlijst per subconditie.

Vraag	Subconditie	N	M	SD
In hoeverre ben je tevreden over het gebruik van lingua receptiva?	RVA1&ST	10	6.00	.667
	RVA2&ST	10	5.90	.568
In hoeverre ben je tevreden over de mate waarin je begrepen werd?	RVA1&ST	10	6.60	.669
	RVA2&ST	10	6.50	.577
In hoeverre ben je tevreden over de mate waarin je jouw gesprekspartner begreep?	RVA1&ST	10	6.30	.675
	RVA2&ST	10	6.10	1.207
Ik vond het lastig om mijn taal te blijven spreken.	RVA1&ST	10	5.00	1.826
	RVA2&ST	10	5.30	1.947
Ik vond het lastig om in de ene taal te luisteren, en in de andere taal te spreken.	RVA1&ST	10	4.90	1.969
	RVA2&ST	10	5.60	1.647
Ik kan vloeiend communiceren in het Limburgs/Fries met mensen die geen Limburgs/Fries spreken.	RVA1&ST	5	6.20	1.095
	RVA2&ST	5	4.80	1.095
Ik vind het prettig om in het Limburgs/Fries te communiceren.	RVA1&ST	5	6.40	.548
	RVA2&ST	5	5.80	1.304
Ik vind het niet prettig om met iemand in mijn moedertaal te communiceren die niet in diezelfde taal terugspreekt.	RVA1&ST	10	4.40	1.897
	RVA2&ST	10	4.40	1.838